

30 APRIL 1984. — Omzendbrief. — Echtscheiding — Overschrijving — Overlijden van één van de echtgenoten. — Verklaring en herverkrijging van de Belgische nationaliteit — Overschrijving — Overlijden van de belanghebbende

Aan de dames en heren Ambtenaren van de burgerlijke stand van het Rijk.

Mevrouw,
Mijnheer,

De vraag werd mij gesteld of de ambtenaar van de burgerlijke stand het beschikkende gedeelte mag overschrijven van een rechterlijke beslissing waarbij de echtscheiding op grond van bepaalde feiten of door onderlinge toestemming wordt toegestaan, wanneer één van de echtgenoten vóór deze formaliteit komt te overlijden.

Deze vraag is belangrijk, inzonderheid gelet op de verschillende rechtsgevolgen die de wet hecht aan de ontbinding van het huwelijk naargelang zij het gevolg is van de echtscheiding of van het overlijden.

De twijfel die bij sommigen is gerezen lijkt te steunen op het advies van Piérard (Précis du divorce et de la séparation de corps, n° 54), vermeld in het bijvoegsel van de « Répertoire pratique du droit belge » (Complément, I, v° Divorce et séparation de corps, n° 395). De auteur beweert, zonder evenwel zijn zienswijze te verantwoorden, dat de echtgenoot die de echtscheiding heeft verkregen en het vonnis heeft betekend aan de ambtenaar van de burgerlijke stand, zijn wil heeft te kennen gegeven de procedure te voltooien en dat de overschrijving tot het normale verloop ervan behoort. Daaruit vloeit voort dat het huwelijk door echtscheiding zou ontbonden zijn wanneer het overlijden plaats heeft tussen de betekening en de overschrijving.

Het merendeel van de auteurs zijn nochtans een tegenovergestelde mening toegedaan (zie inzonderheid De Page, I, nrs. 923 en 967; Willequet: « Du divorce », blz. 104, nr. 10.; Rigaux: « Les personnes », I, nr. 2092; Schoenfeld en Poitevin: « Le droit et les problèmes conjugaux », blz. 127; Pandectes belges, v° Divorce, nr. 422; Les Nouvelles, Droit civil, II, v° Divorce et séparation de corps, nr. 677).

Het lijkt mij niet twijfelachtig dat in geval van overlijden van één van de echtgenoten voor de overschrijving van de echtscheiding het huwelijk ontbonden is door overlijden, en niet door echtscheiding.

De Vaste Commissie voor de burgerlijke stand, waarin de parket-generaal bij de hoven van beroep vertegenwoordigd zijn, heeft zich in dezelfde zin uitgesproken.

Die oplossing, welke bevestigd wordt in het Verslag aan de Koning bij het koninklijk besluit van 7 februari 1936 tot wijziging van de rechtspleging inzake echtscheiding en scheiding van tafel en bed, wordt bevestigd door de bewoordingen zelf van de artikelen 1278 en 1304 van het Gerechtelijk Wetboek, volgens welke de echtscheiding, behoudens ten aanzien van de echtgenoten en uitsluitend wat hun goederen betreft, eerst gevolg heeft vanaf de dag van de overschrijving, en door artikel 1287 van hetzelfde wetboek, gewijzigd bij artikel 32 van de wet van 14 mei 1981 dat bepaalt dat de echtgenoten die besloten zijn tot echtscheiding door onderlinge toestemming over te gaan, moeten vaststellen wat zij zijn overeengekomen met betrekking tot de uitoefening van de rechten bedoeld in de artikelen 745bis en 915bis van het Burgerlijk Wetboek, voor het geval dat een van hen zou komen te overlijden voor de overschrijving van vonnis of van het arrest waarbij de echtscheiding wordt toegestaan.

In deze omstandigheden acht ik het gepast als volgt te handelen:

1. wanneer de ambtenaar van de burgerlijke stand die ertoe gevorderd wordt het beschikkende gedeelte over te schrijven van het vonnis of het arrest waardoor de echtscheiding is toegestaan, kennis heeft van het overlijden van een van de echtgenoten, mag hij de overschrijving niet uitvoeren en moet hij de echtgenoot die ze heeft aangevraagd daarvan bericht geven. De overlevende echtgenoot moet in latere akten en in het bevolkingsregister als weduwnaar worden vermeld.

Als er twijfel rijst, dient de ambtenaar van de burgerlijke stand de procureur des Konings te raadplegen;

2. wanneer de ambtenaar van de burgerlijke stand eerst na de overschrijving kennis heeft van het overlijden, moet hij onverwijld de procureur des Konings verwittigen. Deze zal de nietigverklaring van de akte en van de kanttekening op de huwelijksakte vorderen, alsook eventueel de verbetering van de overlijdensakte.

30 AVRIL 1984. — Circulaire. — Divorce — Transcription — Décès d'un des époux. — Acquisition et recouvrement de la nationalité belge — Transcription — Décès de l'intéressé

A mesdames et messieurs les Officiers de l'état civil du Royaume.

Madame,
Monsieur,

La question m'a été posée de savoir si l'officier de l'état civil peut transcrire le dispositif d'une décision judiciaire admettant le divorce pour cause déterminée ou par consentement mutuel lorsque, avant l'accomplissement de cette formalité, un des époux vient à décéder.

La question est importante en regard notamment aux effets différents que la loi attache à la rupture du lien conjugal selon que celle-ci résulte du divorce ou du décès.

L'hésitation qui a pu surgir chez certains semble provenir de l'avis exprimé par Piérard (Précis du divorce et de la séparation de corps, n° 54) et repris dans le complément du Répertoire pratique du droit belge (Complément, I, v° Divorce et séparation de corps, n° 395). L'auteur soutient, sans d'ailleurs justifier cette opinion, que l'époux qui a obtenu le divorce et qui a signifié le jugement à l'officier de l'état civil, a manifesté sa volonté de poursuivre jusqu'au bout la procédure et que la transcription en est la continuation automatique. Il en résulterait que le mariage serait dissout par le divorce lorsque le décès survient entre la signification et la transcription.

La majorité de la doctrine est cependant d'un avis opposé (voir notamment De Page, I, nos 923 et 967; Willequet: « Du divorce », p. 104, n° 10; Rigaux: « Les personnes », I, n° 2092; Schoenfeld et Poitevin: « Le droit et les problèmes conjugaux », p. 127; Pandectes belges, v° Divorce, n° 422; Les Nouvelles, Droit civil, II, v° Divorce et séparation de corps, n° 677).

Il ne me paraît pas douteux qu'en cas de décès d'un des époux avant la transcription, le mariage est dissout par décès et non par divorce.

La Commission permanente de l'état civil, dans laquelle les parquets généraux près les cours d'appel sont représentés, s'est prononcée dans le même sens.

Cette solution, qui est confirmée par le Rapport au Roi accompagnant l'arrêté royal du 7 février 1936 modifiant la procédure en matière de divorce et de séparation de corps, résulte du texte même des articles 1278 et 1304 du Code judiciaire, aux termes desquels le divorce ne produit ses effets, sauf à l'égard des époux et uniquement en ce qui concerne leurs biens, que du jour de la transcription, et de l'article 1287 du même Code, modifié par l'article 32 de la loi du 14 mai 1981, qui dispose que les époux déterminés à opérer le divorce par consentement mutuel doivent constater leurs conventions au sujet de l'exercice des droits prévus aux articles 745bis et 915bis du Code civil pour le cas où l'un d'eux décéderait avant la transcription du jugement ou de l'arrêt admettant le divorce.

Dans ces conditions j'estime qu'il convient d'adopter les mesures suivantes:

1. lorsque l'officier de l'état civil, requis de transcrire le dispositif du jugement ou de l'arrêt admettant le divorce, a connaissance du décès d'un des époux, il doit s'abstenir d'effectuer la transcription et il en avisera l'époux qui l'a requise. L'époux survivant doit être indiqué comme veuf dans les actes subséquents et dans les registres de population.

Chaque fois qu'il aura quelque doute, l'officier de l'état civil consultera le procureur du Roi;

2. lorsque l'officier de l'état civil n'a connaissance du décès qu'après la transcription, il avertira sans tarder le procureur du Roi. Celui-ci requerra l'annulation de cet acte et de l'emargement de l'acte de mariage ainsi que, le cas échéant, la rectification de l'acte de décès.

Mocht de rechtbank de vordering van de procureur des Konings niet inwilligen, dan moet hoger beroep worden ingesteld.

De hiervoor uiteengezette regels gelden eveneens inzake de verkrijging en de her verkrijging van de Belgische nationaliteit en meer bepaald wat betreft de toepassing van de artikelen 10, 15, 17 en 19 van de samengeordende wetten.

De artikelen 10 en 17 bepalen inderdaad uitdrukkelijk dat de nationaliteitskeuze en de naturalisatie slechts uitwerking hebben te rekenen van de dag der overschrijving. Het is trouwens niet denkbaar dat iemand na zijn overlijden nog van nationaliteit zou kunnen veranderen (zie in die zin onder meer het arrest van het Hof van Cassatie d.d. 5 oktober 1953, Pasicrisie 1954, I, 83).

Brussel, 30 april 1984.

Voor de Minister van Justitie, afwezig :
De Minister van het Brussels Gewest,

P. Hatry.

30 APRIL 1984. — Omzendbrief betreffende de erkenning door de ambtenaren van de burgerlijke stand van vreemde beslissingen inzake de staat van de persoon

Aan de dames en heren Ambtenaren van de burgerlijke stand van het Rijk.

Mevrouw,
Mijnheer,

De ambtenaren van de burgerlijke stand worden regelmatig verzocht om buitenlandse beslissingen inzake de staat van de persoon in hun registers over te schrijven of deze te vermelden op de kant van hun akten.

Deze kwestie is, althans voor wat de vreemde echtscheidingsvonnissen betreft, geregeld door de ministeriële circulaire van 7 maart 1953.

Luidens deze omzendbrief mogen de vreemde echtscheidingsvonnissen niet worden overgeschreven in de registers van de burgerlijke stand of mag daarvan geen melding worden gemaakt op de kant van de akten, tenzij zij door een Belgische rechtbank uitvoerbaar werden verklaard.

Indien de ambtenaar van de burgerlijke stand van oordeel is dat de vreemde beslissing geldig is naar Belgisch recht, mag hij wel de nodige wijzigingen aanbrengen in het bevolkings- of vreemdelingenregister en mag hij deze ter memorie vermelden op de kant van de huwelijksakte. Deze aantekening, die niet wordt ondertekend en in zwarte inkt dient te worden aangebracht, wijzigt echter de akte niet en is geen kantmelding in de zin van artikel 1 van het koninklijk besluit van 8 juni 1823.

Hoewel de circulaire van 7 maart 1953 uitsluitend betrekking heeft op vreemde echtscheidingsvonnissen, worden de voorschriften ervan *mutatis mutandis* toepasselijk geacht op het overschrijven of het vermelden in de registers van alle buitenlandse beslissingen die de staat van de persoon wijzigen (Documentatiefiches van de Internationale Commissie voor de Burgerlijke Stand, Fiche IX, « Les actes de l'état civil en droit international », blz. 57 en 58).

De circulaire van 7 maart 1953 steunt op de stelling dat het vermelden van een vreemde beslissing op de kant van een Belgische akte of het overschrijven ervan in de Belgische registers van de burgerlijke stand geen publiciteitsmaatregel is maar wel een maatregel van tenuitvoerlegging die niet kan worden bevolen door een vreemde overheid. De soepeler houding die wordt aangenomen ten aanzien van vermeldingen van vreemde echtscheidingsvonnissen in de bevolkings- of vreemdelingenregisters wordt verantwoord door het feit dat deze registers door een loutere administratieve beslissing kunnen worden verbeterd, in tegenstelling tot de akten van de burgerlijke stand waarvoor een rechterlijke beslissing dient tussen te komen.

De laatste jaren wordt deze opvatting bekritiseerd. De vermelding van buitenlandse beslissingen op de kant van de akten van de burgerlijke stand of de overschrijving ervan in de registers van de burgerlijke stand wordt niet meer aanzien als een daad van gedwongen tenuitvoerlegging, maar enkel als een in overeenstemming brengen van de Belgische registers met de gewijzigde staat die in het buitenland werd bekomen. Deze nieuwe zienswijze steunt vooral op de rechtspraak van het Hof van cassatie, inzonderheid op het arrest van 29 maart 1973 (Defontaine t. Lemage, Pas. 1973, I, 742; J.T. 1973, 389, met de conclusies van Procureur-generaal Ganshof van der Meersch; R.W. 1973-1974, kol. 29). Overeenkomstig dit arrest hebben vonnissen die regelmatig door een buitenlandse rechtbank zijn

Si le tribunal n'accueillait pas la demande du procureur du Roi, il y aurait lieu d'interjeter appel.

Les règles énoncées ci-dessus valent également en matière d'acquisition et de recouvrement de la nationalité belge et plus particulièrement pour l'application des articles 10, 15, 17 et 19 des lois coordonnées.

En effet, les articles 10 et 17 disposent expressément que l'option et la naturalisation n'ont d'effet qu'à compter de la transcription. Il n'est d'ailleurs pas concevable qu'une personne puisse encore changer de nationalité après son décès (voir dans ce sens notamment l'arrêt de la Cour de cassation en date du 5 octobre 1953, Pasicrisie 1954, I, 83).

Bruxelles, le 30 avril 1984.

Pour le Ministre de la Justice, absent :
Le Ministre de la Région bruxelloise,

P. Hatry.

30 AVRIL 1984. — Circulaire concernant la reconnaissance par les officiers de l'état civil des décisions étrangères relatives à l'état des personnes

A mesdames et messieurs les Officiers de l'état civil du Royaume.

Madame,
Monsieur,

On demande fréquemment aux officiers de l'état civil de transcrire dans leurs registres des décisions étrangères concernant l'état des personnes ou de les mentionner en marge de leurs actes.

Cette question est, du moins pour les jugements étrangers de divorce, réglée par la circulaire ministérielle du 7 mars 1953.

Aux termes de cette circulaire, les jugements étrangers de divorce ne peuvent être transcrits dans les registres de l'état civil et aucune mention de ces jugements ne peut être faite en marge des actes, s'ils n'ont pas été déclarés exécutoires par un tribunal belge.

Si l'officier de l'état civil estime que la décision étrangère est valable en droit belge, il peut apporter les modifications nécessaires dans le registre de population ou des étrangers et la mentionner pour mémoire en marge de l'acte de mariage. Cette annotation, qui n'est pas signée et ne peut être faite qu'à l'encre noire, ne modifie cependant pas l'acte et ne constitue pas une mention marginale au sens de l'article 1er de l'arrêté royal du 8 juin 1823.

Bien que la circulaire du 7 mars 1953 ne concerne que les jugements étrangers de divorce, ses dispositions ont été considérées comme étant applicables *mutatis mutandis* à la transcription ou à la mention dans les registres de toutes les décisions étrangères qui modifient l'état des personnes (Fiches de documentation de la Commission Internationale de l'Etat Civil, Fiche IX, « Les actes de l'état civil en droit international », p. 57 et 58).

La circulaire du 7 mars 1953 se fonde sur le principe selon lequel la mention d'une décision étrangère en marge d'un acte belge ou sa transcription dans les registres belges de l'état civil n'est pas une mesure de publicité mais bien une mesure d'exécution qui ne peut être ordonnée par une autorité étrangère. L'attitude plus souple adoptée en ce qui concerne la mention, dans les registres de population ou des étrangers, des jugements de divorces rendus à l'étranger se justifie par le fait que ces registres peuvent être rectifiés par simple décision administrative, contrairement aux actes de l'état civil pour lesquels une décision judiciaire doit intervenir.

Au cours de ces dernières années, cette conception a été critiquée. La mention des décisions étrangères en marge des actes de l'état civil ou leur transcription dans les registres de l'état civil n'est plus considérée comme un acte d'exécution, mais comme une simple mise en concordance des registres belges avec la modification d'état qui a été obtenue à l'étranger. Cette nouvelle attitude s'appuie principalement sur la jurisprudence de la Cour de cassation et en particulier, sur l'arrêt du 29 mars 1973 (Defontaine c. Lemage, Pas. 1973, I, 742; J.T. 1973, 389, avec les conclusions du Procureur général Ganshof van der Meersch; R.W. 1973-1974, col. 29). Suivant cet arrêt, les jugements régulièrement rendus par un tribunal étranger, relativement à l'état des personnes, même de nationalité belge, produi-